

ΔΙΓΛΩΣΣΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Τσάφου Σταματία

Χατζημαρή Στέλλα

Τοράκη Κατερίνα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρουσιάζονται οι εξελίξεις στο πρόγραμμα δημιουργίας δίγλωσσου Ελληνικού Θησαυρού Θεματικών Όρων στο πλαίσιο της Κοινοπραξίας Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Περιγράφεται η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα σε θέματα θεματικής πρόσβασης και στη συνέχεια παρατίθεται το διαχειριστικό πλαίσιο και η διαδικασία σύνταξης του θησαυρού. Αναφέρονται οι προβληματισμοί, οι τρόποι αντιμετώπισής τους και οι αποφάσεις που έχουν ληφθεί κατά τη διάρκεια δόμησης του θησαυρού.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι θεωρίες και οι απόψεις στη διατύπωσή τους χρησιμοποιούν λέξεις της φυσικής γλώσσας, οι οποίες αποκτούν συγκεκριμένη εννοιολογική σημασία σε κάθε επιστημονικό κλάδο και συγκροτούν την ορολογία που χρησιμοποιούν οι επιστήμονες του κλάδου.

Η επεξεργασία των όρων ενός επιστημονικού πεδίου οδηγεί στη δημιουργία μιας τεχνητής γλώσσας, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας είναι η ομοιομορφία στην απόδοση των επιστημονικών εννοιών του κλάδου. Στη δημιουργία της τεχνητής αυτής γλώσσας αναπτύσσονται μηχανισμοί αντιμετώπισης των συνώνυμων και ομώνυμων όρων, εξαιτίας των οποίων δημιουργείται σύγχυση στην απόδοση μιας επιστημονικής έννοιας. Η τεχνητή αυτή γλώσσα εξασφαλίζει την ομαλή επικοινωνία των επαγγελματιών στο σύνολό τους και όχι μόνο μεταξύ αυτών ενός συγκεκριμένου κλάδου.

Η τεχνητή αυτή γλώσσα μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για να αποδώσει το θεματικό περιεχόμενο των πηγών πληροφόρησης με τρόπο μοναδικό και αντικειμενικό. Αποτελεί ένα εργαλείο για την ένταξη των γνώσεων και των πληροφοριών σε εννοιολογικές ομάδες, διευκολύνει τη θεματική οργάνωση των συλλογών, των καταλόγων των βιβλιοθηκών, των ευρετηρίων και των ηλεκτρονικών βάσεων πληροφοριών.

Οι θησαυροί, ως τεχνητή γλώσσα, δημιουργήθηκαν από την ανάγκη οργάνωσης και αποτελεσματικής αναζήτησης των πληροφοριών σε βάσεις δεδομένων, ενώ αργότερα χρησιμοποιήθηκαν για τη θεματική οργάνωση των βιβλιογραφικών πληροφοριών των ηλεκτρονικών καταλόγων των βιβλιοθηκών. Στην αρχή δημιουργήθηκαν μεμονωμένοι θησαυροί σε συγκεκριμένα επιστημονικά πεδία και στη συνέχεια άρχισαν να παρουσιάζονται θησαυροί που καλύπτουν μεγαλύτερο εύρος επιστημονικών πεδίων.

Οι θησαυροί βασίζονται στην τεχνητή γλώσσα των επιστημονικών πεδίων, έχουν ιεραρχική δομή, καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των όρων και αναδεικνύουν όχι μόνο τη συνωνυμία και τη θεματική συγγένεια, αλλά και σχέσεις γένους-είδους και όλου-μέρους.

Η παράθεση των διαφορετικών σχέσεων των όρων διευκολύνει τον χρήστη στην αναζήτηση πληροφοριών σε μια διαδικασία στην οποία ο ίδιος ορίζει το είδος και την ποσότητα της πληροφορίας που ανακτά.

Η προσπάθεια ανάπτυξης διεθνών και συνεργατικών πληροφοριακών συστημάτων δημιούργησε την αναγκαιότητα ευρετηρίασης και αναζήτησης πληροφοριών σε περισσότερες της μίας γλώσσες και οδήγησε στη συγκρότηση πολύγλωσσων θησαυρών. Η ύπαρξη πολύγλωσσων θησαυρών διευκολύνει την επικοινωνία, την οργάνωση και την ανάκτηση πληροφοριών από διαφορετικά συστήματα πληροφόρησης και από διαφορετικούς χρήστες.

Παραδείγματα πολύγλωσσων θησαυρών αποτελούν ο θησαυρός της Unesco που είναι στην αγγλική, γαλλική, ισπανική και ρωσική, ο θησαυρός του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (ILO) που καλύπτει όρους στην αγγλική, γαλλική, γερμανική και ισπανική γλώσσα, ο θησαυρός του ΟΟΣΑ ο οποίος παρουσιάζεται δίγλωσσος ανά έκδοση και ο EUROVOC, ο οποίος εμφανίζεται σε ξεχωριστή έκδοση για κάθε γλώσσα των χωρών-μελών της ΕΕ.

Η εφαρμογή προτύπων κατά τη δημιουργία μονόγλωσσων ή πολύγλωσσων θησαυρών εξασφαλίζει την τυποποίηση και διευκολύνει τα πληροφορικά συστήματα στη χρήση των θησαυρών κατά την οργάνωση και ανάκτηση των πληροφοριών.

2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η χρήση θησαυρών για την οργάνωση βάσεων βιβλιογραφικών δεδομένων αναπτύχθηκε σταδιακά σε Ευρώπη και Αμερική κατά τη δεκαετία του 1970. Η χρήση τους σταμάτησε προσωρινά με τη δυνατότητα που προσέφεραν τα ηλεκτρονικά συστήματα για αναζήτηση των πληροφοριών με τη χρήση λέξεων από ελεύθερο κείμενο κατά τη δεκαετία του 1980. Μετά όμως από έρευνες που έγιναν για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων αναζήτησης, αναδείχτηκε η αναγκαιότητα συνδυασμένης χρήσης φυσικής και ελεγχόμενης γλώσσας, κατά την αναζήτηση των πληροφοριακών συστημάτων και έτσι υπήρξε μια νέα στροφή στη δημιουργία και χρήση θησαυρών για την οργάνωση, αναζήτηση και ανάκτηση των πληροφοριών.

Παραδοσιακά οι βιβλιοθήκες χρησιμοποιούσαν για τους έντυπους καταλόγους τους συστήματα κύρια προσυνδυασμένης ευρετηρίασης (θεματικές επικεφαλίδες), σε αντίθεση με τους παραγωγούς των ηλεκτρονικών συστημάτων πληροφόρησης, οι οποίοι ανέπτυξαν υστεροσυνδυασμένα συστήματα ευρετηρίασης (συστήματα θεματικών όρων), τα οποία προσφέρουν δυνατότητες πολλαπλών συνδυασμών. Τα συστήματα αυτά αξιοποιούν τις δυνατότητες της φυσικής γλώσσας και προσφέρουν μεγαλύτερη ευελιξία στην αναζήτηση της πληροφορίας.

Σήμερα, στα συστήματα των βιβλιοθηκών συχνά χρησιμοποιούνται και τα δύο συστήματα, παρέχοντας με τις θεματικές επικεφαλίδες μία συγκεκριμένη και προκαθορισμένη περιγραφή του θέματος, ενώ με τους θεματικούς όρους δίνεται η δυνατότητα μεγαλύτερης ευελιξίας και "ελευθερίας" ως προς την αναζήτηση.

Η θεματική ευρετηρίαση στις ελληνικές βιβλιοθήκες υπήρξε και εξακολουθεί να αποτελεί ένα αδύναμο κρίκο στη δουλειά τους. Χαρακτηριστικό είναι πως το 56% των 1566 από τις 1724 βιβλιοθήκες που ανταποκρίθηκαν στο πρόγραμμα καταγραφής και κωδικοποίησης ελληνικών βιβλιοθηκών δεν έκανε καμιά θεματική ευρετηρίαση του

υλικού τους, σε σύγκριση με το 10.3% που δεν έκανε περιγραφική επεξεργασία των συλλογών τους (Μπώκος-2000).

Μεταξύ των παραγόντων που συνέβαλαν σε αυτή την καθυστέρηση ήταν η έλλειψη υποδομών από πλευράς προσωπικού και κατάλληλων ελληνικών βοηθημάτων ευρετηρίασης, αλλά και η δυσκολία διατύπωσης ελληνικής ορολογίας στα επί μέρους επιστημονικά πεδία. Οι ελληνικές βιβλιοθήκες ήταν υποχρεωμένες είτε να χρησιμοποιούν ξενόγλωσσα βοηθήματα ή να δημιουργούν καταλόγους θεματικών επικεφαλίδων με βάση αντίστοιχους ξενόγλωσσους, κύρια αυτούς της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου. Η χρησιμοποίηση όμως ξένων γλωσσών για την ευρετηρίαση ελληνικών συλλογών δυσκολεύει την εξυπηρέτηση των χρηστών, οι οποίοι δεν γνωρίζουν ή δεν είναι υποχρεωμένοι να γνωρίζουν τη γλώσσα που έχει χρησιμοποιηθεί στα θεματικά ευρετήρια, και εμποδίζει παραπέρα την υποστήριξη της ελληνικής γλώσσας ως γλώσσας επικοινωνίας ανάμεσά μας.

Η ανάπτυξη των συλλογών κατά τα τελευταία έτη, η σύναψη κοινοπραξιών μεταξύ βιβλιοθηκών, η δημιουργία ηλεκτρονικών βιβλιοθηκών με σημαντικές συλλογές και η ανάγκη αναβάθμισης των υπηρεσιών πληροφόρησης επιβάλλει την ανάπτυξη σύγχρονων μεθόδων θεματικής ευρετηρίασης και στη χώρα μας.

Πολλές, κυρίως ακαδημαϊκές, βιβλιοθήκες έχουν χρησιμοποιήσει εκτός από θεματικές επικεφαλίδες και θεματικούς όρους για τη θεματική ευρετηρίαση του υλικού τους. Ως όρους χρησιμοποιούν τις σημαντικές λέξεις των θεματικών επικεφαλίδων, τους οποίους καταχωρούν στα σχετικά πεδία του MARC χωρίς να ορίζουν πλατύτερους, ειδικότερους ή σχετικούς όρους. Την ίδια μεθοδολογία έχει ακολουθήσει και το ΕΚΤ στη δημιουργία των βάσεων των Διδακτορικών διατριβών και των Κυβερνητικών εκδόσεων. Η πρακτική αυτή αναδεικνύει την ανάγκη των βιβλιοθηκών να προχωρήσουν σε μια πιο αποτελεσματική θεματική οργάνωση των συλλογών τους, πέρα από αυτήν που τους παρέχει η χρήση ενός καταλόγου θεματικών επικεφαλίδων.

Πολλές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες οργανώνουν τα αρχεία των καθιερωμένων όρων παράλληλα σε δύο γλώσσες, για να διευκολυνθεί η αναζήτηση πληροφοριών από ξενόγλωσσους χρήστες, αλλά και από τους Έλληνες χρήστες που χρησιμοποιούν με μεγαλύτερη ευχέρεια αγγλική ορολογία.

Για την οργάνωση των ελληνικών βάσεων δεδομένων και τη διευκόλυνση στην αναζήτηση πληροφοριών, σύμφωνα με τα πρότυπα και τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται διεθνώς, πολλές ειδικές βιβλιοθήκες ή άλλες υπηρεσίες πληροφόρησης προχώρησαν στη δημιουργία θησαυρών ή έστω ελεγχόμενων ευρετηρίων θεματικών όρων σε συγκεκριμένα θεματικά πεδία. Χαρακτηριστικές είναι οι προσπάθειες για τη διαχείριση της βάσης πληροφοριών του ΙΑΤΡΟΤΕΚ και του καταλόγου βιβλιοθηκών του ΤΕΕ.

Στα τμήματα βιβλιοθηκονομικών σπουδών που λειτουργούν στην Ελλάδα, στη διαδικασία εκπαίδευσης των σπουδαστών τους και στο πλαίσιο των πτυχιακών εργασιών των τελειοφοίτων δημιουργούνται θεματικοί μικροθησαυροί.

Η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια σε εθνικό επίπεδο για τη δημιουργία ελληνικού πολυθεματικού θησαυρού έγινε από το ΕΚΤ, όταν ανέλαβε τη δημιουργία ενός θησαυρού ο οποίος θα εξυπηρετούσε τις συλλογές των λαϊκών (δημόσιων) βιβλιοθηκών.

Από πλευράς τεχνολογίας, το Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας στο Ηράκλειο έχει αναπτύξει πολύγλωσσο πρόγραμμα διαχείρισης θησαυρού το οποίο ονομάζεται Semantic Index System-Theasaurus Management System/SIS-TMS (URL: <http://www.ics.forth.gr/isl/r-d-activities/sis-tms.html>). Το πρόγραμμα αυτό χρησιμοποιήθηκε σε διάφορα ερευνητικά προγράμματα στο εξωτερικό (όπως το AQUARELLE) και για τη δημιουργία θησαυρών όπως ο Art & Architecture Thesaurus του Ιδρύματος GETTY (ΗΠΑ), ο θησαυρός MERIMÉE του Υπουργείου Πολιτισμού της Γαλλίας και ο θησαυρός English Heritage Thesaurus του ιδρύματος National Monument Records της Αγγλίας. Στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκε από το ΕΚΤ για τη δημιουργία του θησαυρού για την εξυπηρέτηση των δημοτικών βιβλιοθηκών, από το Υπουργείο Πολιτισμού (Διεύθυνση Αρχείου Μνημείων και Δημοσιευμάτων) για την ευρετηρίαση μουσειακών συλλογών και από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων στη Θεσσαλονίκη.

3. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΓΛΩΣΣΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Σημαντική προσπάθεια δημιουργίας ελληνικού θησαυρού γίνεται αυτή την εποχή στο πλαίσιο του Συλλογικού Καταλόγου της Κοινοπραξίας των Ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Το αποτέλεσμα της προσπάθειας θα είναι ένα ενιαίο δίγλωσσο εργαλείο θεματικής επεξεργασίας, που θα εξασφαλίζει την ανάπτυξη μιας ενιαίας γλώσσας οργάνωσης και ανάκτησης πληροφοριών για το συλλογικό κατάλογο, τις ελληνικές βιβλιοθήκες και τις βάσεις πληροφοριών και θα διευκολύνει την πρόσβαση στις παραπάνω πηγές από χρήστες του εσωτερικού αλλά και του εξωτερικού.

Με απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής ο θησαυρός θα είναι δίγλωσσος και πολυθεματικός.

Ο θησαυρός, στην πλήρη του ανάπτυξη, θα είναι στην ελληνική γλώσσα και θα υπάρχει για κάθε όρο η αγγλική του απόδοση, έτσι ώστε να υπάρχει δυνατότητα παρουσίασης και της αγγλικής εκδοχής.

Η Αγγλική ως δεύτερη γλώσσα επιλέχθηκε με το σκεπτικό ότι είναι η γλώσσα στην οποία παρουσιάζεται ο μεγαλύτερος όγκος της παγκόσμιας επιστημονικής πληροφόρησης και έχει χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία των περισσότερων θησαυρών. Επιπλέον, πολλές ελληνικές βιβλιοθήκες χρησιμοποιούν αγγλικούς θεματικούς όρους για τη θεματική οργάνωση του υλικού τους.

Ο θησαυρός αυτός είναι πολυθεματικός, γιατί προορίζεται να καλύψει προοδευτικά τα θέματα των συλλογών όλων των βιβλιοθηκών της Κοινοπραξίας, οι οποίες καλύπτουν το σύνολο σχεδόν των επιστημονικών πεδίων.

Η κεντρική δημιουργία του θησαυρού εξασφαλίζει την ενιαία αντίληψη κατά την επεξεργασία της ορολογίας και την ταυτοποίηση των όρων που χρησιμοποιούνται από τις επιμέρους βιβλιοθήκες και, επομένως, θα διευκολύνει την επικοινωνία και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ τους. Η χρήση ενός ενιαίου θησαυρού εξασφαλίζει την ομοιομορφία της θεματικής επεξεργασίας και οδηγεί στη δημιουργία μιας ενιαίας γλώσσας ανάκτησης πληροφοριών.

4. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

Η δημιουργία ενός πολυθεματικού θησαυρού αποτελεί ένα τολμηρό εγχείρημα ακόμα και σε χώρες με μακρά παράδοση δημιουργίας θησαυρών. Στην Ελλάδα είναι

ακόμα δυσκολότερο, δεδομένου ότι η ελληνική γλώσσα είναι ζωντανή και εξελίσσεται με την πάροδο όχι ετών, αλλά χιλιετηρίδων. Είναι πλούσια σε συνώνυμα και ομώνυμα αλλά είναι, επίσης, βασισμένη σε κανόνες συντακτικούς και γραμματικούς που διευκολύνουν το χειρισμό της.

Για τη δόμηση του ελληνικού θησαυρού θεματικών όρων έχουν ληφθεί υπόψη οι ακόλουθοι παράγοντες:

1. το εύρος και ο βαθμός εξειδίκευσης των θεμάτων που θα καλύψει,
2. οι ανάγκες των χρηστών και το είδος της βιβλιογραφίας που θα ευρετηριασθεί,
3. τα χαρακτηριστικά της Ελληνικής και της Αγγλικής γλώσσας,
4. τα χαρακτηριστικά του συστήματος διαχείρισης του θησαυρού.

4.1 Εύρος και βαθμός εξειδίκευσης των θεμάτων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο θησαυρός θα καλύπτει τις ανάγκες όλων των βιβλιοθηκών της Κοινοπραξίας. Είναι, λοιπόν, λογικό ο βαθμός εξειδίκευσης του θησαυρού να ανταποκρίνεται στο επίπεδο εξειδίκευσης που έχουν χρησιμοποιήσει οι βιβλιοθήκες, όπως παρουσιάζεται στις θεματικές τους επικεφαλίδες.

Για τη δημιουργία του θησαυρού, σε πρώτη φάση, μετατρέπονται σε όρους θησαυρού οι θεματικές επικεφαλίδες που χρησιμοποιούνται από τις βιβλιοθήκες και συμπληρώνονται από άλλους συναφείς όρους από υπάρχοντες θησαυρούς, ώστε να αποτελέσουν ένα ενιαίο ολοκληρωμένο εργαλείο κατάλληλο και για μελλοντικές χρήσεις.

Για λόγους στρατηγικής, έπρεπε να αποφασιστεί ποιας βιβλιοθήκης οι θεματικές ενότητες θα αποτελούσαν τους πρώτους όρους του θησαυρού.

Επειδή οι εγγραφές του καταλόγου του Πάντειου Πανεπιστημίου ήταν οι πρώτες που καταχωρήθηκαν στο Συλλογικό κατάλογο, θεωρήθηκε ότι πρέπει να προηγηθούν και στην απόδοση των θεματικών περιοχών της συλλογής της από το θησαυρό. Το θέμα έχει συζητηθεί και έχει αποφασισθεί σε συνεδριάσεις της Διοικούσας Επιτροπής.

Όπως και σε άλλες βιβλιοθήκες, η θεματική οργάνωση του υλικού της συλλογής της βιβλιοθήκης του Πάντειου Πανεπιστημίου με θεματικές επικεφαλίδες είναι συστηματική και επιμελημένη. Για την απόδοση των όρων οι υπεύθυνοι σύνταξης του καταλόγου συμβουλευόταν συστηματικά ειδικούς επιστήμονες. Η διαδικασία αυτή διασφαλίζει την επιστημονικότητα και την αντικειμενικότητα των όρων που έχουν χρησιμοποιηθεί.

Για τη διευκόλυνση της διαδικασίας κρίθηκε απαραίτητο και απομονώθηκαν από τις βιβλιογραφικές αναγραφές οι θεματικές επικεφαλίδες του καταλόγου του Πάντειου Πανεπιστημίου. Στη συνέχεια, οι όροι αυτών των θεματικών επικεφαλίδων διαμορφώνονται και αναπτύσσονται σε όρους θησαυρού. Η δομή του θησαυρού ξεκίνησε από τις θεματικές περιοχές: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις και Ψυχολογία. Τα επιστημονικά αυτά πεδία είναι βέβαιο ότι βρίσκονται σε αρκετές ακόμα από τις βιβλιοθήκες της Κοινοπραξίας και έτσι είναι εφικτό να γίνουν δοκιμαστικές εφαρμογές χρήσης του θησαυρού σε διαφορετικά συστήματα των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

4.2 Ανάγκες χρηστών και Είδος της βιβλιογραφίας

Ο θησαυρός θα είναι προσανατολισμένος στο να χρησιμοποιείται τόσο από ενδιάμεσους όσο και από τελικούς χρήστες (εξειδίκευση του θησαυρού). Με τη βοήθεια του λογισμικού που χρησιμοποιείται, προβλέπεται, για τη διευκόλυνση των χρηστών, να παρέχεται αλφαβητική, συστηματική και σχηματική παρουσίαση των όρων. Επειδή προβλέπεται συχνή χρήση του θησαυρού από τους τελικούς χρήστες, θεωρήθηκε απαραίτητη η εμφάνισή του τόσο σε αυτόματη όσο και σε έντυπη μορφή.

Ο υπό δημιουργία θησαυρός θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες ευρετηρίασης τόσο μονογραφιών και άρθρων, όσο και πλήρων κειμένων, ψηφιακού υλικού και ιστοσελίδων. Επειδή θα χρησιμοποιηθεί για την ευρετηρίαση όλων των συλλογών, θα πρέπει να είναι κατάλληλος τόσο για τρέχουσα όσο και για αναδρομική έρευνα (με την επιλογή τυχόν διαφορετικών όρων).

4.3 Χαρακτηριστικά Γλώσσας

Επειδή οι βιβλιοθήκες της Κοινοπραξίας οργανώνουν, απευθύνονται και εξυπηρετούν την επιστημονική κοινότητα, αποφασίστηκε η χρήση της επιστημονικής ορολογίας για τη σύνταξη του θησαυρού. Ως προτιμώμενοι όροι, όροι δηλαδή που χρησιμοποιούνται ως περιγραφείς, επιλέγονται οι καθιερωμένοι σε κάθε επιστημονικό πεδίο όροι. Στη συνέχεια, οι όροι αυτοί συνδέονται με μη προτιμώμενους όρους, οι οποίοι περιλαμβάνουν αντίστοιχους όρους της καθημερινής γλώσσας και μη δόκιμους επιστημονικούς όρους.

Η σύνδεση αυτή επιτρέπει τη μεταφορά της αναζήτησης από τον μη προτιμώμενο στον προτιμώμενο όρο και εξασφαλίζει την ανάκτηση πληροφοριών με όποιον όρο και αν χρησιμοποιήσει ο τελικός χρήστης.

Δυσκολίες αντιμετωπίζονται στην απόδοση των αντίστοιχων αγγλικών όρων, ιδιαίτερα στην απόδοση όρων για τους οποίους δεν υπάρχει ακριβής αντιστοιχία μεταξύ των δύο γλωσσών ή για όρους οι οποίοι στη μία από τις δύο γλώσσες δεν παρουσιάζονται μονολεκτικά αλλά περιφραστικά (Τσάφου και Χατζημαρή-2002).

Η επιτροπή κατέγραψε τις πιθανές εφαρμογές και δυσκολίες, δημιούργησε δοκιμαστικά όρους θησαυρού, συγκέντρωσε προβλήματα που παρουσιάστηκαν και συνέταξε κανόνες αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων.

4.4 Σύστημα διαχείρισης του θησαυρού

Για την επιλογή του κατάλληλου λογισμικού, η επιτροπή συνέταξε προδιαγραφές που απαιτούσε να πληροί ένα σύστημα διαχείρισης θησαυρού και στη συνέχεια αναζήτησε έτοιμα προγράμματα και εξέτασε τις δυνατότητές τους με βάση τις προδιαγραφές αυτές. Προγράμματα που θεωρήθηκε ότι ανταποκρίνονταν στις προδιαγραφές, σε πρώτο επίπεδο, ήταν τα:

- LinkFactory
- MetaTagger Studio
- SIS Thesaurus Management System SIS-TMS
- TCS - 9 WebChoir

- Wordmap

Μετά τις δοκιμαστικές χρήσεις που έγιναν αποδείχθηκε πως τα περισσότερα παρουσίαζαν αδυναμία στο χειρισμό της ελληνικής γλώσσας, με εξαίρεση το «Thesaurus Management System SIS-TMS» το οποίο και επιλέχτηκε. Το Thesaurus Management System SIS αποτελεί ελληνική εφαρμογή, έχει ως βασική γλώσσα την ελληνική, έχει τη δυνατότητα συγκρότησης πολύγλωσσου θησαυρού, διαθέτει τον πηγαίο κώδικα, με αποτέλεσμα να έχει τη δυνατότητα προσαρμογών σύμφωνα με τις απαιτήσεις του υπό δημιουργία εργαλείου. Το γεγονός ότι το πρόγραμμα έχει ήδη χρησιμοποιηθεί από το ΕΚΤ, από το Υπουργείο Πολιτισμού και από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, κρίθηκε πολύ σημαντικό και ενίσχυσε την απόφαση για την επιλογή του, δεδομένου ότι η χρήση του ίδιου λογισμικού διευκολύνει τη συνεργασία για τη δημιουργία ενός ελληνικού εργαλείου. Η απόφαση ενισχύθηκε από το γεγονός ότι οι δημιουργοί των υπολοίπων λογισμικών δεν έδειξαν προθυμία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσίαζε η εφαρμογή τους στην ελληνική γλώσσα.

Το λογισμικό SIS-TMS είναι κατασκευασμένο σε αρχιτεκτονική πολλαπλών επιπέδων (multi-tier architecture) όπου η βάση δεδομένων και το λογισμικό διαχείρισης των όρων θα βρίσκεται σε έναν εξυπηρετητή (server), ενώ οι χρήστες μπορούν να το χρησιμοποιούν μέσω διαδικτυακών διεπαφών (WEB user interfaces). Λειτουργεί σε περιβάλλον ιστού και υποστηρίζει ταυτόχρονη χρήση από πολλούς χρήστες από διαφορετικές διευθύνσεις. Για την ασφάλεια των αρχείων του οι χρήστες του θα έχουν διαφορετικά επίπεδα πρόσβασης.

Παρέχει τη δυνατότητα κατασκευής και συντήρησης του θησαυρού και της ενσωμάτωσής του σε συστήματα ανάκτησης πληροφοριών, για να διευκολυνθεί τόσο ο ορολογικός έλεγχος και η συνέπεια στη θεματική αναζήτηση, όσο και η δυνατότητα εισαγωγής νέων λεκτικών μορφών και καθιέρωσης νέων όρων, με στόχο την ενημέρωση και ανανέωση του θησαυρού.

Την περίοδο αυτή, η Επιτροπή συνεργάζεται με τους δημιουργούς του λογισμικού για τη βελτίωση του προγράμματος, σύμφωνα με τις ανάγκες υλοποίησης της συγκεκριμένης εφαρμογής.

5. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

Για τη δημιουργία του πολυθεματικού θησαυρού κρίθηκε απαραίτητο και αναπτύχθηκε ένας αριθμός ειδικών θησαυρών (μικροθησαυροί), καθένας από τους οποίους θα είναι συνδεδεμένος και συμβατός με το γενικό θησαυρό (μακροθησαυρό) και όπου όλοι θα συνδέονται και θα είναι συμβατοί μεταξύ τους. Επειδή ο θησαυρός θα καλύπτει μεγάλο εύρος διαφορετικών επιστημονικών θεματικών τομέων, κρίθηκε απαραίτητο να προηγηθεί μια συνολική δομή ή μακροταξινόμηση στο συστηματικό τμήμα, για να εξασφαλίσει πως όροι ενός συγκεκριμένου τομέα φέρονται μαζί και διαφοροποιούνται από τους υπόλοιπους.

Ο θησαυρός προβλέπεται να ολοκληρωθεί σε δύο στάδια.

Στο πρώτο στάδιο θα δημιουργηθεί η αρχική μορφή του δίγλωσσου θησαυρού.

Σε αυτό περιλαμβάνεται:

- η οργάνωση των ιεραρχιών και

- η επεξεργασία των όρων

5.1 Οργάνωση ιεραρχιών

Για την ταξινόμηση των ιεραρχιών σε μακροεπίπεδο εξετάστηκαν πολλοί θησαυροί σε διεθνές επίπεδο, όπως της UNESCO, του ΟΟΣΑ, του UNBIS και άλλοι, έως το τέταρτο επίπεδο ανάπτυξής τους. Από τη σύγκρισή τους διαπιστώθηκε ότι ο θησαυρός της UNESCO είναι ο πλέον πολυθεματικός. Οι υπόλοιποι είναι περισσότερο εξειδικευμένοι σε συγκεκριμένα επιστημονικά πεδία. Κρίθηκε, λοιπόν, σκόπιμο ο θησαυρός της UNESCO να χρησιμοποιηθεί ως βάση για τη δόμηση του μακροθησαυρού.

Στη συνέχεια, αποφασίσθηκε η δόμηση των ιεραρχιών των όρων σε συγκεκριμένα θεματικά πεδία να γίνεται σύμφωνα με εξειδικευμένους, κατά περίπτωση, θησαυρούς π.χ. για τα θέματα οικονομίας λαμβάνονται υπόψη ο θησαυρός του ΟΟΣΑ και έγκυρα ελληνικά οικονομικά λεξικά, για τα τεχνικά θέματα ο θησαυρός INSPEC, η ορολογία του ΤΕΕ και αντίστοιχα ελληνικά τεχνικά ορολογικά βοηθήματα (λεξικά, όροι του Πολυτεχνείου και άλλων τεχνολογικών ιδρυμάτων). Για παράδειγμα, ο όρος «Περιφερειακές ανισότητες» υπάρχει στο θησαυρό της Unesco από όπου αντλήθηκε η όλη του δομή - σε αυτόν προστέθηκε ο ΕΟ «περιφερειακές οικονομικές ανισότητες», ο οποίος υπάρχει στον κατάλογο του Παντείου Πανεπιστημίου και έτσι, ο όρος στον ελληνικό θησαυρό έχει την ακόλουθη μορφή:

Περιφερειακές ανισότητες	Regional disparities
Ανθρώπινοι οικισμοί και χρήση γης	MT 4.45 Human settlements and land use
ΧΑ Αναπτυσσόμενες περιοχές	UF Developing areas
ΠΟ1 Περιφερειακή ανάπτυξη	BT1 <u>Regional development</u>
ΕΟ Περιφερειακές οικονομικές ανισότητες	RT <u>Industrial location</u>
ΣΟ Θέση βιομηχανικής εγκατάστασης	RT <u>Regional economy</u>
ΣΟ Περιφερειακή οικονομία	RT <u>Regional planning</u>
ΣΟ Περιφερειακός σχεδιασμός	RT <u>Rural areas</u>
ΣΟ Αγροτικές περιοχές	RT <u>Rural planning</u>
ΣΟ Αγροτικός σχεδιασμός	

5.2 Επεξεργασία όρων

Κάθε όρος δημιουργείται παίρνοντας υπόψη τις εγγραφές επικεφαλίδων στους καταλόγους των βιβλιοθηκών και της Εθνικής Βιβλιοθήκης αλλά και τα βοηθήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Στην αρχή εντοπίζονται τα θέματα που υπάρχουν στις θεματικές επικεφαλίδες των καταλόγων των βιβλιοθηκών. Για κάθε όρο δημιουργείται ατομική εγγραφή.

Η εξασφάλιση της σαφήνειας κρίθηκε ως ουσιαστικός παράγοντας επιτυχίας του θησαυρού, γεγονός που επιβάλλει, ιδιαίτερα λόγω του πολυθεματικού του χαρακτήρα, τη χρήση προσδιοριστών, σε περιπτώσεις πολύσημων όρων ή όταν υπάρχει συνωνυμία μεταξύ των όρων διαφορετικών γνωστικών πεδίων και κλάδων. Για λόγους

εξασφάλισης της φιλικότητας του θησαυρού και της αύξησης της ακρίβειας κατά την αναζήτηση πληροφοριών κρίθηκε ότι επιβάλλεται η χρήση προσυνδυασμένων όρων στον πυρήνα κάθε θεματικής περιοχής.

Ως προς την απόδοσή τους, οι όροι για να γίνουν αποδεκτοί ελέγχονται σε γενικά, ειδικά και τεχνικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, σε υπάρχοντες θησαυρούς και ευρετήρια όρων, σε ταξινομικά συστήματα και, όπου χρειάζεται, θα επιδιώκεται η συμβολή ειδικών. Για τον προσδιορισμό των πηγών αυτών έγινε βιβλιογραφική αναζήτηση και συντάχθηκε κατάλογος με έγκυρους διεθνείς θησαυρούς, λεξικά και άλλα βοηθήματα ορολογίας, τόσο γενικά όσο και ανά συγκεκριμένο θεματικό πεδίο.

Πολλοί περιγραφείς θα συνοδεύονται από διευκρινιστική σημείωση για άρση τυχόν ασαφειών και για την ενίσχυση της φιλικότητας του θησαυρού, καθώς και από την ένδειξη των πηγών του όρου. Στη συνέχεια δίνεται ο αντίστοιχος Αγγλικός όρος.

Κατά την επεξεργασία του όρου καθορίζονται οι σχέσεις του στην ιεραρχία στην οποία εντάσσεται. Οι σχέσεις που δηλώνονται στο θησαυρό είναι αυτές της ιεραρχίας (hierarchical) για τον καθορισμό των σχέσεων γένους-είδους και όλου-μέρους, ισοδυναμίας (equivalence) σε περιπτώσεις συνωνυμίας και σημασιολογικής σχέσης, καθώς και μετάβασης από μη καθιερωμένες λεκτικές μορφές σε καθιερωμένους όρους, και, τέλος, συσχέτισης (associative) για συναφείς εννοιολογικά και όχι ιεραρχικά σχέσεις μεταξύ των όρων. Έτσι, προσδιορίζονται ο πλατύτερος ή οι πλατύτεροι όροι, οι ειδικότεροι όροι και, τέλος, οι σχετικοί.

Οι όροι εισάγονται σε προσωρινό αρχείο, στη συνέχεια ελέγχονται οι σχέσεις των όρων, εξετάζεται η συνέπεια και η ακρίβειά τους και εισάγονται στο θησαυρό.

Ως προς την αναζήτηση, εκτός από την απλή, αναζήτηση μπορεί επίσης να γίνει με τμήματα όρων, σύνθετους όρους, όρους με σύνθετα κριτήρια, όπως π.χ. όροι που ανήκουν στην ίδια θεματική κατηγορία, πλατύτεροι ή ειδικότεροι όροι του αρχικού, συνώνυμοι, ισοδύναμοι όροι στην άλλη γλώσσα και αναζήτηση σε συγκεκριμένα πεδία της εγγραφής, χρησιμοποιώντας αποκοπή και άλλες τεχνικές αναζήτησης.

Στο δεύτερο στάδιο δημιουργίας του θησαυρού, οι επιμέρους βιβλιοθήκες θα χρησιμοποιούν το θησαυρό που θα έχει δημιουργηθεί για την απόδοση του θεματικού περιεχομένου των τεκμηρίων των συλλογών τους. Σε περίπτωση που το θεματικό πεδίο δεν καλύπτεται από το θησαυρό, τότε η βιβλιοθήκη θα προτείνει τους κατάλληλους, κατά τον ευρετηριαστή, όρους. Για την εξασφάλιση της ομοιομορφίας απόδοσής τους οι νέοι όροι θα καταχωρούνται σε προσωρινά αρχεία και μια επιτροπή στο Συλλογικό Κατάλογο θα ελέγχει και θα εγκρίνει τους νέους αυτούς όρους, πριν ενταχθούν οριστικά στο εργαλείο, ώστε να είναι αποδεκτοί από όλες τις βιβλιοθήκες της Κοινοπραξίας.

Για να αποτελέσει ο θησαυρός αποτελεσματικό εργαλείο θεματικής οργάνωσης και αναζήτησης των πληροφοριών επιβάλλεται η τήρηση προτύπων κατά το στάδιο σύνταξής του. Τα βασικά πρότυπα που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία του θησαυρού είναι το 1321 του ΕΛΟΤ, για τη συγκρότηση και ανάπτυξη μονόγλωσσων θησαυρών, και το 5964 του ISO, για τη συγκρότηση πολύγλωσσων θησαυρών. Με βάση αυτά τα πρότυπα συντάχθηκαν οδηγίες προς τους ευρετηριαστές, για την επίτευξη ομοιομορφίας καθόλη τη διάρκεια δόμησης του θησαυρού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- AITCHISON, J. A. Thesaurus construction standards. In: *Standards for the International exchange of bibliographic information* ed. by I. McIlwaine. London: The Library Association, 1991.
- AITCHISON, J., BAUDEN D. & GILCHRIST A. *Thesaurus construction and use: a practical manual*. 4th ed. London: Aslib, 2000.
- BS 8723 (2005). *Structured vocabularies for information retrieval*.
- FOSKETT, A.C. *The subject approach to information*. 4th ed. London: Bingley, 1982 (1988).
- GANZMANN, Jochen. *Criteria for the evaluation of thesaurus software*. Willpower Information Management Consultants 1997. [Διαθέσιμο στο Διαδίκτυο: <http://www.willpowerinfo.co.uk/ganzmann.htm>. Ημερομηνία πρόσβασης 2/8/2006]
- ISO 2788. *Documentation - guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri*, 1986.
- ISO 5964. *Documentation - guidelines for the establishment and development of multilingual thesauri*, 1985.
- LANCASTER, F.W. Natural language in information retrieval. In: *Perspectives in information management* ed. by C. Oppenheim et al. London: Butterworths, 1989.
- ROWLEY, J.E. *Abstracting & indexing*. 2nd rev.ed. London: Bingley, 1988.
- Willpower Information Management Consultants 1998. *Thesaurus principles and practice*. [Διαθέσιμο στο Διαδίκτυο: <http://www.willpowerinfo.co.uk/thesprin.htm>. Ημερομηνία πρόσβασης 2/8/2006]
- Willpower Information Management Consultants 2006. *Software for building and editing thesauri* [Διαθέσιμο στο Διαδίκτυο: <http://www.willpower.demon.co.uk/thessoft.htm>. Ημερομηνία πρόσβασης 2/8/2006]
- ΕΛΟΤ 402. (1993). *Αρχές και μέθοδοι ορολογίας*.
- ΕΛΟΤ 561.01. (2006). *Ορολογική εργασία - Λεξιλόγιο - Μέρος 1: Θεωρία και εφαρμογή*.
- ΕΛΟΤ 1321. *Τεκμηρίωση-κατευθυντήριες οδηγίες για τη συγκρότηση και ανάπτυξη μονόγλωσσων θησαυρών*. 1993.
- ΜΠΩΚΟΣ, Γ.Δ. Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα: μια απόπειρα τεκμηριωμένης αποτίμησης του τοπίου. *Τεκμήριον*, αρ. 2: 133-230, 2000.
- ΤΣΑΦΟΥ, Σ. ΚΑΙ ΧΑΤΖΗΜΑΡΗ, Σ. Θησαυροί και θεματική ευρετηρίαση στις Ελληνικές Βιβλιοθήκες. *Το Management στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες: Πρακτικά 10ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2002: 228-242. [Διαθέσιμο στο Διαδίκτυο <http://www.lib.uom.gr/palc10/greek/TSAFXMAR.doc>].